

ÚJABB MAGYAR SAJTÓTÖRTÉNET

Buzinkay Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*

■ Buzinkay Géza legújabb, tavaly megjelent kötete egy eddig még nem létező, tehát időszerűen szükséges szintézist tár az olvasó elé, amely a magyar sajtó történetére vonatkozó résztanulmányokat összegezve az írott sajtó fejlődésének teljes ívét magában foglalja, egészen a kezdetektől a közelmúltig. Összefoglaló jellegén túl a sajtótörténeti monográfia kilép a hagyományos történeti-leíró, intézményeket és tartalmakat bemutató paradigmából, amelyet Magyarországon korábban alkalmaztak. Ebben a szellemben készült például a hetvenes-nyolcvanas években az Akadémiai Kiadónál megjelent átfogó kiadvány is, amely elakadt az 1892-es évnél, mintegy jelzésként arra, hogy módszertanilag nem tudott megbirkózni a tömegmédiummá váló sajtó és az új médiumok megjelenésének feladatával.

Az angolszász és német nyelvterületen megjelent szakirodalomra támaszkodva Buzinkay egy modern kutatási szemléletet alkalmaz. Nem elégszik meg az intézménytörténettel, ehelyett a sajtó összetevő elemeit interdiszciplináris megközelítésben, az elemek közötti összefüggések és kölcsönhatások szempontjából tárgyalja. A sajtóra jellemző tájékoztató, véleményformáló és szórakoztató funkciók alapján a számbavételezés során a sajtóműfajok és laptípusok kialakulása mellett szerző kitér a tartalmakat előállító újságírók munkájára, az önálló hivatás és a különböző újságírói feladatkörök létrejöttére, a sajtót működtető vállalatokra és a gazdasági környezetre, a jogi szabá-

lyozásra, a terjesztésre és az olvasótábor átalakulására. Nem hiányoznak a társadalomtörténeti és technikatörténeti vonatkozások sem.

A nemzetközi szakirodalomban sokféle irányultságú médiatörténeti koncepcióval találkozunk. Egyes kutatók a sajtó történetét a média történetének szerves részeként fogják fel, és a médiumok átalakulásának logikájára, az elektronikus sajtó létrejöttének hatásaira koncentrálnak, vagy a kommunikáció történetébe szintetizálják a médiumok kialakulását. Más megközelítések a média társadalomtörténetét helyezik előtérbe, a tágabb nyilvánosság történetébe ágyazzák a média alakulását, vagy elsődlegesen technikatörténeti szempontból közelítenek hozzá. Buzinkay Géza élesen elválasztja az írott sajtót a többi médium történetétől, és kötetében csak a sajtó fejlődésvonalát mutatja be, azaz úgynevezett első generációs médiatörténetet térképez fel, ami alapozó mű lehet további kutatásokhoz.

Elfogadva azt a tényt, hogy a sajtó a médiatörténet részét képezi, koncepcióját arra alapozza, hogy a sajtó a „nyelvhez kötöttsége és az írás-olvasásból következő intellektuális vonatkozásai miatt világosan elhatárolható a vizuális és auditív médiumoktól”. A szerzőnek egyéni tudományos vállalkozásként, társkutatók nélkül sikerült létrehoznia a több mint kétszáz évet felölelő sajtótörténeti munkát. Ehhez a magyar sajtókiadványok egyre burjánzó útvesztőjében megtalálta azt a szempontrendszert, amelynek alapján kiválasztotta a feldolgozott hétszáz lapot és a röviden tárgyalt vagy hosz-

szabban bemutatott másfélezer újságíró, szerkesztő és lapkiadót.

Az erdélyi magyar sajtó összefoglaló történetének megírása még mindig várat magára, ennek hiányában Buzinkay Géza az erdélyi sajtóélet fejleményeire és jellegzetes vonásaira is kitér az egyes korszakhatárokon belül. A kiadvány fő vonulatát az országos érdekű, általában budapesti központú sajtó alkotja, de a szerző figyelmet szentel a vidéki kiadványoknak is, ezen belül a magyar lapkiadás részét képező erdélyi sajtónak, amely az 1918-as történelmi fordulat után kisebbségi sajtóként élt tovább Romániában; az első világháború végétől külön fejezetek mutatják be a kisebbségi, illetve emigrációs sajtót.

Az első korszakban az 1790-ben alapított *Erdélyi Magyar Hírvivő* képviselte az erdélyi nyilvánosságot, majd a reformkorban a sokoldalúan kibontakozó kolozsvári és a rövid életű brassói magyar sajtó képviselőit veszi számba. A 19. század második felének sajtójáról – az intézményesülés korszakáról – szólva a szerző hangsúlyozza, hogy Kolozsvár „regionális főváros és nagyváros jellegzetességeit mutatta fel”, és így „sajtóélete a reformkortól kezdve hasonló módon működött, mint a pesti, bár lényegesen alacsonyabb példányszámú újságokkal”.

A két világháború közötti időszakban a határon túli sajtó keretei

közé szorult erdélyi lapkiadás a már meglévő hagyományokra épült, és a szerző szerint a komoly sajtóélettel rendelkező városok (Kolozsvár, Temesvár, Nagyvárad, Arad, Brassó, Szatmárnémeti) még az 1930-as évek közepén is felülmúlták a magyarországi nagyvárosokat a sajtótermés tekintetében. Például Kolozsvár és Temesvár lapkiadása 1935-ben együttesen meghaladta a három legnagyobb vidéki magyarországi városét. Buzinkay Géza külön említi meg ebben a fejezetben az erdélyi irodalmi lapokat, amelyek a transzilvanizmus létrejöttében játszottak jelentős szerepet a két világháború között. A második világháború utáni időszak áldatlan romániai sajtóhelyzetének ismertetése után a kiadvány jelzésszerűen a rendszerváltást követő sajtó helyzetét is megemlíti.

A magyarországi sajtótörténések eddig meglehetősen elhanyagolták az erdélyi magyar sajtót, az egyetemes magyar sajtótörténetben betöltött szerepéhez és jelentőségéhez képest szűk keretek közé szorították bemutatását. Ezzel szemben a szerző egységében kezeli a teljes magyar nyelvterületen kiadott periodikus irodalmat, és szerves részének tekinti a határokon túli magyar sajtót, ami szintén újszerű koncepciót jelent.

Győrffy Gábor